

EGY ISMERETLEN MAGYAR ORIENTALISTA.¹⁾

A mult év vég heteiben két keleti mű szerzőjének magyar hangzású neve vonta magára figyelmemet egy külföldi antiquar könyvjegyzékben:

I.

Grammatica, Linguae Mauro-Arabicae. Juxta Vernaculi Idiomatis Usum.

Accessit Vocabularium Latino-Mauro-Arabicum. Opera et Studio FRANCISCI DE DOMBAY, Caes. Reg. Linguarum Orientalium Interpretis.

Vindobonae Apud Camesina 1800.¹⁾

II.

Grammatica Linguae Persicae. Accedunt Dialogi, Historiae, Sententiae et Narrationes Persicae. Opera et Studio FRANCISCI DE DOMBAY.

Vindobonae Apud Albertum Camesina 1804.

Miután szerény könyvtáram számos, úgy régi, mint új, arab és perza nyelvtannal van ellátva, eleve távol álltam e két mű megrendelésétől, de a DOMBAY név egyre kísértett. Azon reményben rendeltem meg tehát, hogy azok szerzőjében egy ismeretlen²⁾ magyar orientalistával fogok megismerkedni.

Nem csalatkoztam.

DOMBAY Ferencz élete és működéséről igen keveset tudunk, s ebben is csak jelzett két művére vagyunk utalva. *Arab nyelvtanát* Zágrábban írta (1799 június 20) ugyan, de Bécsben jelent meg CAMESINA Albertnél (1800). — Ez idétt a keleti nyelvek³⁾

¹⁾ Dombay nem egészen ismeretlen: Hafiz perzsa költőnek némely ódáit is latinra fordította. Szerkesztő.

²⁾ A mennyiben nemzeti irodalomtörténeti kézikönyveinkben nem találkozzunk, sem neve, sem műveivel.

³⁾ Azaz az arab, perza és török nyelvek tolmácsa.

tolmácsa volt (Caes. reg. linguarum orientalium interpres), valószínűleg Zágrábban.

Perza nyelvtana [szintén Bécsben jelent meg, 1804-ben, s a nagynevű FESZTETICS György grófnak van ajánlva. — Azon körülmény, hogy e művében már nem találkozunk tolmácsi minőségének fölemlítésével, azon sejtelennek ad kifejezést, hogy orientalistánk azonos a *nyitrai megyei Dombayak* családjából származó Ferenczcel, János fiával, ki bécsi cancellariai jegyző volt. ¹⁾

Kiképeztetését a halhatatlan MÁRIA THERÉZIA által alapított bécsi *Keleti Akademiában* nyerte. ²⁾

Dombay művei minden tekintetben igazolták azon reményt, melyet azokhoz eleve kötöttem, sőt felül is multák azt. — *Arab és perza nyelvtana* oly csinosan vannak kiállítva, hogy e tekintetben még mai napság sincsenek sokkal túlkelve.

Arab nyelvtana ERPENIUS, GUADAGNOLI és WASMUTH művei nyomán készült, s az ú. n. *vulgür* vagyis *új-arabnyelv* nyugati szölamát tárgyazza. Művében a kutfők önállólag vannak feldolgozva, s az általa követett rendszer is sajátját képezi. — E mű különben a gyakorlati élet szükségéinek tekintetbe vételével készült, de folytonos tekintettel az *ó-arab* vagyis inkább a *Korán* nyelvére. Műve főérdemét a *hangtani és összehasonlító rendszer* alkalmazásában találom. Oly tényezők, a melyek még napjainkban sem bírtak maguknak általános érvényt szerezni! — Az arab szókés szövegek az eredetihez mellékelt igen pontos átírásban vannak vissza adva, a mi e mű gyakorlati használhatóságát és becsét emeli. — Az általa használt átírási bötük oly egyszerűek és oly tökéletesek, hogy azok nagy része még mai napság is dívik. — A 136 quartlaptól álló mű *tartalma* a következő:

I. Bötütan (1—6 l.);

II. Hangtan (7—17 l.);

¹⁾ v. ö. *Nagy Iván* Magyarország Családai III. 347. és k. II.

Nagy ur jelzett művében négy egymástól különböző *Dombay* családról tesz említést. Az első család »*dombay*«, a második »*vivánchi*« előnévvel bír. — *Dombay Ferencz* nem lehetett ezek tagja, részint, mert a »*dombay*« előnevű család már a 16-ik században kihalt, részint pedig azért, mert föl nem tehető, hogy előnevét uem használja vala, ha ilyenlél bírt volna.

Ferencznek öcsese is nyelvtudományyal foglalkozott, s állítólag egy *szótárt* is írt.

²⁾ v. ö. *Kállay Ferencz*: A keleti nyelvek magyar történeti fontossága 439. (— *Tudománytár* VI. Buda 1839.)

III. Alaktan (17—43 l.);

IV. Rövid irodalom-történet (43—53 l.);

V. Jelentményi csoportozatokba foglalt latin-arab szótár, mely mintegy 1500 szóból áll (53—136 l.)

Perza nyelvtanában a gyakorlati használhatóságra való tekintet több figyelemben részesült, a mennyiben azon hangtani és összehasonlító rendszer, mely arab nyelvtanának fő becsét képezi, ebben lehetőleg mellőztetik. — A műhöz mellékelte eredeti szövegek és az azokhoz esatolt hű fordítás egyrészt, másrészt pedig a mű szabatosága és a perza hangok pontos visszaadása által Dombay egy oly művet alkotott, melynél jobbat és gyakorlatiabbat a legújabb időkig még a külföld sem birt. A mű kútfői közt a legjelesb orientalisták nevével találkozunk: Meninszky, Grav, Podesta, Casteli, Angeli, De Dieu, Vieyra, Jones, Gladwin és mások nevével. — Szorgalmas orientalistánk azonban eredeti keleti írókat is vett föl tanulmánykörébe, s ezek közt Ferheng, Schuuri, Wehebi és Sadi nevével találkozunk. — A 114 quartlapból álló mű *tartalma* a következő:

I. Bötütan (1—5 l.);

II. Alaktan (5—53 l.);

III. Mondattan (53—60 l.);

IV. Szövegek (61—114 l.) és pedig:

a) beszélgetések (61—76 l.);

b) hikájetek (77—83 l.);

c) közmondások (84—101 l.);

d) elbeszélések (102—110 l.);

e) mesék (111—114 l.)

Szerzőnk az arab, perza és török nyelveken kívül, beszélt és értette az angol, francia, német és latin nyelveket, vagyis anyanyelvével együtt 8 nyelvet. Oly képzettség, mely korában bizonyára a ritkaságok közé tartozott.

Szerzőnk körülbelül az első magyar orientalista, s ha hazánkban voltak is e tudománynak kitűnő művelői, oly gyakorlati eredményeket mint ő, alig szereztek.

Dombay e két műben oly emléket hagyott hátra, mely egyaránt tanúskodik úgy *szorgalma*, mint *képzettsége* és *tehetségéről*; emléket, mely számára a *magyarság Pantheonában* kiváló helyet biztosít.

Edelspacher Antal.